

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

Kien

Nieuwsbrief Kennis en Innovatie | Nummer 10 | Mei 2011

Thema De gouden driehoek

‘Van kennis en kunde naar kassa’

Binnen het topsectorenbeleid stellen bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid per sector gezamenlijk een agenda op om de concurrentiekracht te vergroten. Guido Landheer, teamleider Topsectoren, vertelt wat de gouden driehoek oplevert voor kennis, innovatie en duurzaamheid.

Inhoud

Thema **De gouden driehoek**

Onder de noemer de gouden driehoek werken bedrijven, overheid en kennisinstellingen aan versterking van het Nederlandse topsectorenbeleid. In deze Kien illustreren we hoe de samenwerking tussen deze drie partijen leidt tot een sterke kenniseconomie en een vruchtbaar innovatieklimaat.

‘Wie altijd tegenwind heeft, gaat zelf de verkeerde kant op’	4
Wageningen UR: de innovatieve voorhoede	6
Bioconnect verbindt, onderzoekt, innoveert en versterkt	8
Wat als de olie op is?	9

Welke aanpak beoogt het topsectorenbeleid?

‘Voorheen benaderden we sectoren vanuit verschillende invalshoeken en departementen. Nu pakken de overheid, de kennisinstellingen en het bedrijfsleven een sector integraal aan. De rol voor bedrijven in de programmering is daarbij cruciaal. Zij kennen de knelpunten. Zij weten waar behoefte is aan kennis en middelen. Zijn de regels van de overheid belemmerend? Waar lopen ondernemers tegenaan? Kan de overheid stimulerend zijn bij buitenlandse missies? Door alle spelers bij elkaar te zetten en een agenda voor fundamenteel en toegepast onderzoek op te stellen, kunnen we de concurrentiekracht van de negen topsectoren verbeteren.’

Wat is de meerwaarde?

‘Nederland staat aan de top als het gaat om het ontwikkelen van wetenschappelijke kennis. Maar waar we minder goed in zijn, is deze kennis doorontwikkelen tot producten. Terwijl dat juist leidt tot bedrijvigheid en werkgelegenheid. Binnen de gouden driehoek ontwikkelen we kennis die tegelijkertijd in de praktijk kan worden toegepast. Zo maken we kassa van kennis en kunde. En geven we een boost aan de Nederlandse economie. In de agrosector werken overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen, waaronder WUR, nu al zo. Zij weten kennisvermeerdering en wetenschappelijke excellentie te combineren met een focus op benutting. Een voorbeeld voor andere sectoren.’

Vervolg op pagina 2

Hoe staat de overheid hier in, in haar relatie tot het bedrijfsleven?

‘Minister Verhagen maakt de vraag van bedrijven leidend. En vindt dat de kennis bij de kennisinstellingen meer gebruikt moet worden. Valorisatie is een vereiste. Publiek-private samenwerking (PPS) kan daar een belangrijke rol in spelen. Maar de financiering ervan is een verantwoordelijkheid van overheid en bedrijfsleven. Binnen dit beleid staat de overheid met het gezicht in plaats van met de rug naar het bedrijfsleven.’

Ook in de bedrijfslevenbrief van minister Verhagen zien we een meer betrokken overheid. Met welk doel?

‘Een welvarend en concurrerend Nederland, waar ruimte is voor ondernemers. Het beleid hiervoor wordt nu samen met bedrijven en kennisinstellingen ontwikkeld. Dat betekent dat je als overheid een uitstekend netwerk bij het bedrijfsleven hoort te hebben. EL&I is immers de ‘smoel van het bedrijfsleven’ in Den Haag. Maar een goed netwerk bij kennisinstellingen is ook van groot belang. De spelers in het veld weten immers vaak het best zelf waar de kansen en knelpunten liggen. Dat is de filosofie van dit bedrijfslevenbeleid.’

Hoe verhoudt duurzaamheid zich hiermee?

‘Duurzaamheid is een specifiek onderwerp in de bedrijfslevenbrief van de minister. En wordt hier geformuleerd als kans. Daarom moeten we de economische kansen voor het bedrijfsleven stimuleren en de maatschappelijke uitdagingen, zoals zorg, vergrijzing en duurzaamheid, aangaan. De filosofie is hierin de beste zijn. Zoals met de biobased economy. Onze sterke agro- en chemiesector is daar goed in. Hoe het bedrijfseven de biobased economy kan doorpakken en wat kennisinstellingen en overheid daarbij kunnen doen, beschrijven de topteams in hun agenda.’

Topsectorenbeleid

Het kabinet focust op negen topsectoren: water, agrofood, tuinbouw, high-tech, life sciences, chemie, energie, logistiek en creatieve industrie. En zet ondernemers en onderzoekers zelf aan het stuur. Zij geven aan welke doelen ze zichzelf stellen en hoe de overheid de sectoren kan faciliteren, zodat ze concurrerend blijven op de wereldmarkt. Voor elke sector is er een topteam met daarin een boegbeeld uit de sector, een wetenschapper, een topambtenaar en een innovatieve MKB'er. Zij brengen de knelpunten voor groei van deze sectoren en de benodigde acties voor bedrijven, kennisinstellingen en overheid in kaart. Daarnaast komt er voor alle ondernemers meer durfkapitaal voor innovatieve projecten. Belastingen worden verlaagd en de regeldruk wordt verminderd.

Hoe gaat de topsectorenaanpak nu verder?

‘Half juni presenteren de topteams hun agenda. Voor Prinsjesdag geeft het kabinet een integrale reactie. Dan is ook duidelijk welke agendapunten meegaan. Daarna volgt de uitvoering van de agenda's, zoals beschreven door de topteams. Overigens kunnen alle sectoren in Nederland profiteren van het nieuwe bedrijfslevenbeleid. Naast de topsectorenaanpak noemt het kabinet in de bedrijfslevenbrief diverse generieke maatregelen die het gehele bedrijfsleven ten goede komen, zoals de oprichting van het Innovatiefonds en de vermindering van de lastendruk. Juist de combinatie van het generieke beleid en de sectorenaanpak zien wij als twee beleidspijlers die het gehele bedrijfsleven en daarmee de concurrentiekracht van Nederland zullen stimuleren.’

www.rijksoverheid.nl

Kien Kort

1,5 miljoen voor ontwikkeling duurzame stallen

Staatssecretaris Bleker ondersteunt drie ondernemingen bij het ontwikkelen van integraal duurzame stallen. Het eerste initiatief is het varkenspension van varkenshouder Nooijen, Vereijken stalinrichting, Nedap-Agri, Inno+ en ZLTO. Het varkenspension gaat uit van de behoeften van het varken en de wensen van de maatschappij. Het tweede ontwerp, varkensstalconcept Starplus van HoSt BV, Kempfarm, Wopereis stallenbouw en WUR met het varkensinnovatiecentrum Sterksel, combineert gebruik van een mestband, een microvergister op het bedrijf en een nieuw stalontwerp. Het laatste concept is de vrijloopstal voor koeien van Klaverhof VOF in samenwerking met Den Ouden Groep BV en V-stal, met een bodem van gedroogde mest en een overkapping van ventilerend folie. De beloning volgt uit het SBIR-programma voor duurzame stallen. In de eerste fase zijn vorig jaar elf voorstellen gehonoreerd om een haalbaarheidsonderzoek te doen. In de tweede fase krijgen deze drie ondernemers (combinaties) van EL&I de kans om hun plannen rijp te maken voor de praktijk. Hiervoor is per bedrijf maximaal 550.000 euro beschikbaar. In fase 3 zijn het de ondernemers die het product zelf opschalen en op de markt brengen.

Actieplan voor duurzame veehouderij

De coalitie van COV (slachterijen), Dierenbescherming, IPO (provincies), LTO, EL&I, Natuur & Milieu, Nevedi (diervoederbedrijfsleven), NZO (zuivel) en Rabobank Nederland heeft een actieplan gepresenteerd voor een toonaangevende duurzame veehouderij in 2023. Onderdeel van dit plan zijn verschillende acties op het gebied van dierenwelzijn, milieu en ondernemerschap. Een voorbeeld is de ambitie dat vanaf 2015 alle nieuw te bouwen stallen duurzaam zijn, van de bouw van de stal tot een dier- en milieuvriendelijker dierhouderijsysteem. De coalitie werkt samen binnen de Uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij en wil door intensiever gebruik van elkaars expertise doorbraken realiseren in de verduurzaming van de Nederlandse veehouderij.

Column

Optimistisch

Midden in de economische crisis bracht Ondernemend Nederland zijn visie uit op de economische toekomst van Nederland. Centraal daarin staat vertrouwen in onze economie. Dat vertrouwen is in de eerste plaats gebaseerd op feiten. Nederland staat er goed voor. We vallen internationaal op door de combinatie van lage werkloosheid en hoge productiviteit en participatiegraad.

Deze situatie is geen statisch gegeven. De globalisering vergroot de vestigingsplaatsconcurrentie. Wil je economisch tot de top blijven behoren, dan moet je goed nagaan welke voordelen Nederland biedt. Voor internationale activiteiten en als vestigingsplaats voor ondernemingen en hoofdkantoren van (buitenlandse) multinationals. Daarom pleiten we voor een economisch topsectorenbeleid en een krachtige financiële sector die dit beleid ondersteunt. De kern hiervan is een gezamenlijke aanpak van bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid om de positie van deze sectoren te versterken.

Dat brengt me bij de tweede reden voor ons vertrouwen in onze economie. Als Nederlanders iets bij uitstek kunnen, dan is dat de handen ineen slaan om 'meters te maken'. Agrofood laat dat als geen ander zien. Maar ook in de high-tech, de chemie en andere topsectoren bestaan aansprekende voorbeelden van samenwerking tussen onderzoek, ondernemingen en overheid: de veelgeroemde gouden driehoek. Echter, extra stappen zijn nodig.

Bedrijven moeten bereid zijn om hun inspanningen in innovatie te vergoten. De overheid moet met onderzoek en opleidingen beleid ontwikkelen dat de topsectoren optimaal faciliteert. En hinderlijke wet- en regelgeving wegnemen en ondersteunend exportbeleid ontwikkelen via missies en ambassades. Kortom: een beleid waarin sprake is van maximale service vanuit de overheid.

Kennisinstellingen moeten bereid zijn om scherper dan nu keuzes te maken. De commissie Veerman hield deze sector wat dat betreft een spiegel voor. Ons kennislandschap is nog te vlak, versnipperd en weinig onderscheidend. De topsectorenaanpak zal kennisinstellingen prikkelen om hierin stappen te zetten en de afstemming met het bedrijfsleven te zoeken. We kunnen voortbouwen op goede voorbeelden, zoals de Technologische Topinstituten.

Als alle partijen bereid zijn om over de eigen grenzen heen stappen te zetten, zal het topsectorenbeleid de basis vormen voor onze toekomstige economische ontwikkeling en daarmee onze welvaart. Ik ben in elk geval optimistisch.

Bernard Wientjes
Voorzitter ondernemingsorganisatie VNO-NCW

‘Wie altijd tegenwind heeft, gaat zelf de verkeerde kant op’

THEMA Vier jaar Visserij Innovatieplatform (VIP). Bij het uitvaren in 2006 zijn lage visprijzen, stijgende brandstofrijzen, dalende quota en overbevissing aan de orde van de dag. Eenmaal terug aan wal in 2011 heeft de visserijsector de wind weer in de rug. Met dank aan de gouden driehoek.

‘De koers van vissers is volledig gewijzigd’, zegt Bram Bierens, voormalig voorzitter van het Visserij Innovatieplatform. ‘De sector realiseert zich nu al te goed dat vernieuwing een vereiste is voor de toekomst. Wie altijd tegenwind heeft, gaat zelf de verkeerde kant op. Die bewustwording is misschien wel het voornaamste dat het VIP teweeg heeft gebracht. De problemen in de visserijsector hangen samen met de cultuur binnen de sector. Noodzakelijke innovaties zijn alleen mogelijk vanuit een open cultuur, gericht op samenwerking.’ Door (studie)bijeenkomsten, conferenties, debatten en meetings te organiseren en visserijondernemers, kennisinstellingen, ngo’s en overheid samen te brengen maakte het VIP de grote sprong voorwaarts.

Bewustwording

‘Vissers die normaal gesproken vijf dagen per week op zee zijn en vrijwel nooit collega’s spreken over knelpunten, zagen tijdens

de onderlinge gesprekken in dat hun problemen niet uniek zijn’, vertelt Bierens. ‘Door die onderlinge gesprekken kregen vissers, milieuorganisaties, onderzoeksinstituten en overheid inzicht in elkaars problemen en belangen. Zo ontstond een tendens van een gesloten visserijcultuur naar een groeiende belangstelling voor samenwerking, het openstaan voor nieuwe ideeën en het delen van kennis. Daar zijn vele kenniskringen uit voortgekomen. De businessplannen van 150 visserijondernemers, die met ondersteuning van het LEI zijn opgesteld, betekenden ook een omslag in het denken.’

Nieuwe vistechnieken

In vier jaar tijd heeft het VIP bijna 200 innovatieprojecten beoordeeld. Daarvan zijn 95 projecten geselecteerd die subsidie kregen via EL&I-regelingen, waaronder ‘Innovatie in de visketen’ en ‘Collectieve acties in de visketen’. Allemaal gelden deels gefinancierd uit het Europees Visserij Fonds. Deze projecten werkten als vliegwiel om innovatie aan te jagen. Bierens: ‘Dankzij technische innovaties vaart een derde van de kotters nu met nieuwe vistuigen. En een derde is daarmee bezig. Het resultaat is minder energieverbruik, minder discards en minder bodemberoering. Dat is winst voor de visser én de natuur. Ook qua certificering zijn grote slagen

De vier ambities van VIP

1. De zee als ecologisch en economisch kapitaal. In 2025 worden vissers niet langer gezien als de jagers van de zee, maar als de verantwoordelijke beheerders ervan.
2. Het neusje van de zalm. De sector hanteert uitgeknipte marketingconcepten en investeert in productinnovatie.
3. Van visser naar *multipurpose* maritiem ondernemer. De visser heeft in 2025 zijn werkzaamheden verbreed met maritieme activiteiten als recreatie, zorg, zeebouw en offshoreactiviteiten.
4. Naar nieuwe energie. In 2025 is het gebruik van fossiele energie in de visserij met 90 procent verminderd.

Visserij Innovatieplatform

Door stijgende brandstofprijzen, dalende quota en lage visprijzen zat de visserij in 2006 in het slop. Het Visserij Innovatieplatform (VIP), met leden uit bedrijfsleven, overheid, ngo's en onderzoeksinstellingen en daarnaast een klankbordgroep van 23 innovatieve vissers, moest bijdragen aan een innovatieklimaat waarbinnen een duurzame ontwikkeling van de Noordzevisserij kan plaatsvinden. Door innovaties te steunen die gericht zijn op kosten- en energiebesparing, vermindering van de effecten op de natuur en verhoging van de kwaliteit en opbrengst. En door het debat over de toekomst van een duurzame en rendabele visserij te stimuleren en nieuwe ideeën en oplossingen aan te dragen. In 2011 stopte het VIP. De werkwijze van het VIP wordt voortgezet bij de beoordeling van innovatieprojecten in de visserij.

gemaakt. In het begin was dat een lachertje, nu is er bijna geen visser meer die niet gecertificeerd is of ermee bezig is. Vissers beseffen dat een transitie naar duurzaamheid nodig is, willen ze hun vis blijvend kunnen afzetten. Ik verwacht dan ook dat bedrijven die hier niet in meegaan over enkele jaren niet meer bestaan.'

Neusje van de zalm

Naast de technische innovaties werkte het platform binnen de ambitie 'het neusje van de zalm' ook toe naar meer ketensamenwerking via verschillende ketenmodellen. Enerzijds om de vis beter te vermarkten, anderzijds om waardevermeerdering te realiseren. Op initiatief van het VIP bespraken vissers, handelaren, verwerkers en retailers de mogelijkheden. Daaruit rolde onder andere het project 'Vis van Dichtbij', waarin vissers samen met visafslagen en handel- en verwerkingsbedrijven de retail en horeca van duurzame verse Hollandse Noordzevis voorzien. Tijdens de slotmanifestatie adviseerde het VIP om deze (regionale) samenwerking verder gestalte te geven door het oprichten van regionale blueports. 'Alle ketenpartijen zitten hier bij elkaar en kunnen er kennis delen en initiatieven ontwikkelen. Zo kan de beweging die we in gang hebben gezet doorgaan', aldus Bierens.

Dutch approach

De rijke vangst van vier jaar VIP is bewustwording, vernieuwing, verduurzaming en ketensamenwerking. De visserijsector heeft de wind weer in de rug. Daarmee bewijst het VIP dat de gouden driehoek een grote meerwaarde heeft. En gooit het hoge ogen in Brussel, waar *the Dutch approach* als een voorbeeld wordt gezien voor de rest van Europa.

www.visserijinnovatieplatform.nl

Wageningen UR: de innovatieve voorhoede

THEMA Toepassing van wetenschappelijke kennis is een prioriteit van het kabinet. Meer dan ooit zijn de pijlen gericht op topgebieden als agrofood, tuinbouw, chemie en water. Wageningen UR, ook wel het Harvard op landbouw- en voedselgebied genoemd, heeft traditioneel sterke banden met bedrijven en overheden. En behoort mede daarom tot de innovatieve voorhoede.

Minister Verhagen investeert vijf miljoen euro in WUR om de kennis die wetenschappers hier ontwikkelen sneller naar de markt te brengen. De focus ligt op de gouden driehoek: overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen. Samen zijn ze verantwoordelijk voor onderzoek in de topsectoren water, agrofood, tuinbouw, hightech, life sciences, chemie, energie, logistiek en creatieve industrie.

Heldere doelen

Kennis en innovatie moeten Nederland economisch naar de top brengen. Aalt Dijkhuizen, voorzitter van de raad van bestuur van WUR, vertelt wat daar vanuit zijn visie voor nodig is. 'Om de kans op innovaties te vergroten moeten overheid en

bedrijfsleven bij de start van een onderzoek duidelijk aangeven wat ze met de nieuwe kennis willen bereiken. Heldere doelen stellen dus, zowel voor de korte als de lange termijn. Vervolgens moet het onderzoek gefinancierd worden. Ook dat is in veel gevallen een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Voorheen kwam dat geld vooral vanuit de overheid, tegenwoordig wordt ook van het bedrijfsleven verwacht dat het een duit in het zakje doet.'

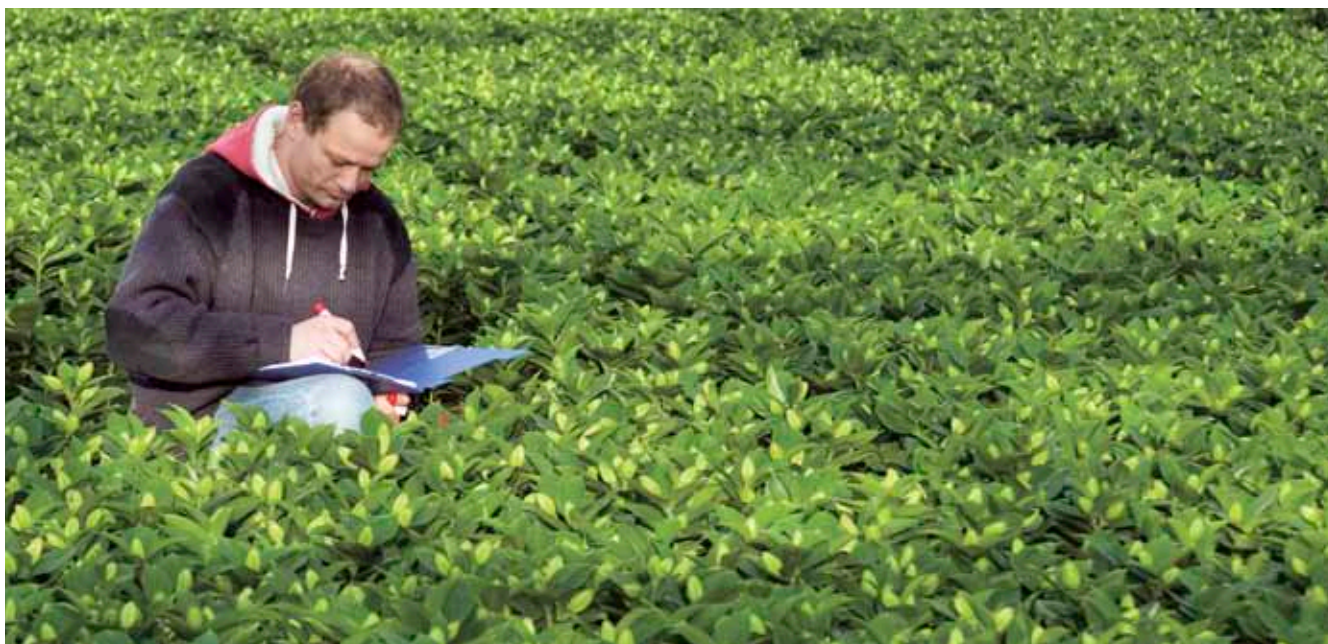
Kracht van Wageningen UR

Het is aan WUR om alle partners tussentijds goed te informeren over de voortgang van het onderzoek, scenario's en visies te ontwikkelen en kritische succesfactoren voor toepassing aan te geven. Dijkhuizen: 'Niet

alleen om te voorkomen dat de onderzoeksresultaten uit de lucht komen vallen, maar ook om tijdens de rit te kunnen bijsturen indien nodig. WUR beschikt door zijn unieke structuur als het ware over een eigen gouden driehoek. We kunnen baanbrekend wetenschappelijk onderzoek dat is verricht aan onze universiteit, koppelen aan een van onze negen toepassingsgerichte onderzoeksinstituten. En omgekeerd. Om nieuwe ontwikkelingen en technieken in de praktijk eigen te maken, bieden we opleidingen, trainingen en cursussen aan vanuit onze Hogeschool Van Hall Larenstein. Zo verkleinen we de kloof tussen wetenschap en praktijk.'

De vruchten van toegepast onderzoek

Dat ook de sector volop de vruchten plukt van toegepast onderzoek blijkt uit de bloeiende agrofoodsector. 'Om een voorbeeld te noemen. Mede dankzij onderzoek van WUR vraagt de productie van kasgroente bijna de helft minder energie dan twintig jaar geleden. De nieuwe warmtekruis koppeling-

centrales (wkk's) maken de sector zelfs leverancier van energie: overtollige energie die we in de zomer winnen, slaan we op voor verwarming in de winter of leveren we aan het elektriciteitsnet. Daarmee voorziet de glastuinbouw een toenemend deel van de Nederlandse huishoudens van energie. Deze innovatie had in de praktijk nooit zo snel voet aan de grond gekregen met alléén universitair onderzoek. Juist de combinatie met praktijkgericht onderzoek en hoger beroepsonderwijs zorgt voor het succes en de versnelling. Sommige innovaties zijn lastig in de praktijk te brengen, omdat ze nog te riskant zijn voor bedrijven. Er is vaak een lange adem nodig om vernieuwingen toepasbaar en winstgevend te maken. Des te belangrijker dat overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen vanaf het begin met elkaar optrekken om samen de eindstreep te halen, ieder vanuit zijn eigen rol en verantwoordelijkheid.'

BV Nederland

Onderzoek kan de positie van het Nederlandse bedrijfsleven ook versterken door internationaal samen te werken. 'Ook in het buitenland moet de Nederlandse gouden driehoek meer accelereren', vindt Dijkhuizen. 'Agrofood staat bovenaan de prioriteitenlijst in heel veel landen. Neem een groot land als China. Als de voedselproductie daar achterblijft op de vraag, ontstaat er enorme sociale onrust. Ons land is zo veel verder in productiviteit en kwaliteit van productie. De Chinese overheid is dan ook volop geïnteresseerd in de kennis en ervaring die we op dit gebied in Nederland hebben opgebouwd. Hetzelfde geldt voor onze kennis op gebieden als water, milieu en klimaat. EL&I, bedrijven en kennisinstellingen moeten wat dat betreft internationaal veel meer als BV Nederland naar buiten treden.'

www.wur.nl

Bioconnect verbindt, onderzoekt, innoveert en versterkt

PRAKTIJK Binnen het kennisnetwerk Bioconnect, onderdeel van de organisatie voor biologische voeding en landbouw Biologica, werken agrarisch ondernemers samen met onderzoeksinstituten, bedrijfsleven, adviesorganisaties en overheid aan innovatie in de biologische landbouw. Een mooi staaltje teamwork.

Middels tien bedrijfsnetwerken, waaraan zo'n vijfhonderd ondernemers deelnemen, geven ondernemers binnen Bioconnect zelf aan welke kennis gewenst is. De themawerkgroepen en productwerkgroepen, waarin de expertise van ondernemers, onderzoekers, adviseurs en beleidsmakers is gebundeld, prioriteren en begeleiden de kennisprojecten. Met als doel: versterking van de productieketen. Joost van Strien, eigenaar van biologisch akkerbouwbedrijf Zonnegoed, neemt sinds zes jaar deel aan de themawerkgroep Bodemvruchtbaarheid. Op de vraag hoe de akkerbouw bewuster om kan gaan met de steeds schaarser wordende biologische mest initieerde hij een maaimeststoffenonderzoek.

Maaimeeststoffen

Van Strien: 'Vlinderbloemigen als luzerne worden vaak op akkerbouwbedrijven verbouwd als eiwitrijk veevoer. Deze plant heeft het vermogen om stikstof te binden. Zo kan proteïnerijk voedsel geproduceerd worden, onafhankelijk van de aanwezigheid van stikstof in de bodem. Terwijl ondernemers deze planten afvoeren als veevoer, kunnen ze het ook voor bemesting gebruiken.' Bioconnect pakte zijn voorstel op, het Louis Bolk Instituut onderzocht op zijn bedrijf of luzerne als maaimeststof kan

dienen. Het experiment loopt nu vier jaar. De resultaten zijn veelbelovend. 'Gewassen die veel stikstof nodig hebben groeien goed op de met maaimeststoffen bemeste grond. Zelfs vergelijkbaar of beter dan op dierlijk bemeste grond. Daarbij vindt geen emissie van ammoniak en nitraat plaats en zijn de opbrengsten verrassend genoeg hoger. Dat biedt perspectief.'

Strategieontwikkeling

Ook Harrie Janssen, eigenaar van biologisch melkveebedrijf HazelbroekHoeve en voorzitter van de productwerkgroep Zuivel van Bioconnect, ziet mooie onderzoeksuitkomsten.

'De Natuurweide, de vereniging van biologische melkveehouders, en de bedrijfsnetwerken brengen veel vraagstukken in. Wat zijn nieuwe manieren van huisvesten van dieren? Hoe kunnen we antibioticavrij of energieneutraal produceren? Er zijn scenariostudies gedaan om te kijken hoe de biologische sector stand kan houden binnen veranderende markten. Zodoende kan de sector anticiperen en een sterke marktstrategie ontwikkelen. Ondernemers denken vaak nog op korte termijn. Maar omdat Bioconnect samen met het ministerie een ambitieagenda heeft opgesteld, zijn zowel korte- als langetermijnvraagstukken geagendeerd. Zo krijgen fundamentele onderwerpen als energie, klimaat, dierenwelzijn, biodiversiteit en voedselveiligheid voldoende aandacht.'

Systeemonderzoek

Van Strien ziet nog uitdagingen. 'De samenwerking tussen onderzoek, overheid en bedrijven leidt absoluut tot bruikbare resultaten en daarmee een sterkere sector. Zonder de financiële ondersteuning door EL&I zouden we zaken niet zo snel kunnen oppakken. Het probleem is echter dat onderzoeksbudgetten slechts enkele jaren zeker zijn. Wil je systeemonderzoek doen, dan heb je daar – zeker binnen de biologische landbouw – tien jaar of meer voor nodig. Daar ligt een rol voor EL&I.'

www.bioconnect.nl
www.biokennis.nl

Invloed van bedrijfsleven

Wat is de invloed van ondernemers op het onderzoek van Bioconnect? Het bedrijfsleven:

- zet knelpunten en vraagstukken op de agenda en geeft prioriteiten aan;
- denkt actief mee in bedrijfsnetwerken;
- kan aangedragen oplossingen direct in de praktijk toetsen;
- verspreidt nieuw opgedane kennis razendsnel via de netwerken en de werkgroepen.

Wat als de olie op is?

PRAKTIJK Biologisch afbreekbaar piepschuim gemaakt van suikerriet of cassavezetmeel. Synbra Technology in Etten-Leur bewijst dat ondernemerschap en lef een gouden combinatie vormen voor duurzame productinnovatie. BioFoam, zoals het product heet, vindt inmiddels gretig aftrek bij diverse bedrijven in binnen- en buitenland.

‘Het idee voor duurzame product vernieuwing ontstond toen we onszelf in 2006 de eenvoudige vraag stelden: wat doen we als de olie op is?’, vertelt Jan Noordegraaf, managing director van Synbra Technology, onderdeel van de internationale Synbra Groep. ‘We benaderden WUR om met ons mee te denken over vervangende plantaardige grondstoffen. Zonder precies te weten of er een duidelijke afzetmarkt was voor ons product en wat de terugverdientijd was, investeerden we in een visie. Uiteindelijk is BioFoam een succes geworden. Ons groene

alternatief voor isolatie- en verpakkingsmaterialen zorgt voor maar liefst 70 procent minder uitstoot van CO₂ dan bij gebruik van producten op basis van aardolie. Daarnaast is het bij hoge temperaturen en onder invloed van vocht en bacteriën industrieel composteerbaar. Het ‘groene piepschuim’ is door marktanalisten Frost en Sullivan zelfs betiteld als de beste innovatie van 2011.’

Biobased Performance Materials

Een productinnovatie als BioFoam blijft niet onopgemerkt in de markt. Noordegraaf

geeft hiervoor een verklaring: ‘Er was al een intensief netwerk ontstaan met EL&I en WUR. Nu tonen ook andere ondernemers interesse in onze ontwikkelrichting. Een geslaagd voorbeeld van samenwerking is Biobased Performance Materials (BPM). Dit programma betekent veel voor innovaties op het gebied van biobased polymeer. Met zestig bedrijven en negen kennisinstellingen werken we vanuit BPM samen aan de verbetering van biokunststoffen. Met als doel ze minstens zo goed en betaalbaar te maken als kunststoffen die gemaakt worden van aardolie. De kracht van BPM is dat elk bedrijf vanuit een eigen invalshoek betrokken is.’

Studenten en promovendi

EL&I is de motor achter de Nederlandse biobased economy. De voormalige minister van LNV investeerde acht miljoen euro in het programma BPM. ‘Universiteiten in Eindhoven, Delft, Twente en Wageningen zijn vier jaar bezig om verschillende projecten uit te voeren. Daar zijn studenten en promovendi voor aangetrokken. Zodoende zijn we ook in staat om de kennis vanuit de basis op te bouwen en bedrijven deze kennis direct toe te laten passen. Inmiddels groeit de aandacht voor de biobased economy. Braziliaanse deskundigen bestuderen de Nederlandse aanpak’, aldus Noordegraaf.

Scope verbreden

‘Op dit moment doen we een stap terug in de keten door zelf onze grondstoffen te gaan produceren. We investeren bijvoorbeeld fors in het maken van polymelkzuur (PLA), een belangrijke grondstof voor BioFoam. Tegelijkertijd breiden we de toepassingsmogelijkheden uit, waardoor onze afnemers PLA ook kunnen verwerken in bijvoorbeeld spuitgietproducten en textielvezels. Dankzij de verbreding van onze scope winnen we steeds meer terrein in de biobased economy. De investering in onze visie lijkt dus de moeite waard te zijn.’

www.synbratechnology.nl
www.biofoam.nl

Fijnproevers

Gouden driehoek pakt zout in levensmiddelen aan

PRAKTIJK **Nederlanders eten te zout. Om de kans op hart- en vaatziekten te verminderen moet de gemiddelde zouthoeveelheid van negen gram per dag per persoon terug naar zes gram. Strooien we zelf te gul met de zoutpot of ligt het aan de levensmiddelen die we kopen? En hoe werkt het bedrijfsleven aan zoutarme producten zonder aan smaak en houdbaarheid in te boeten?**

Zout zit vooral verborgen in brood, kaas, kant-en-klaarmaaltijden, soepen, sauzen, vleeswaren en snacks. Behalve smaakmaker is zout goedkoop en draagt het bij aan de structuur en houdbaarheid van voedsel. Als het lukt het zoutgehalte in producten met 30 procent te verlagen, neemt het aantal doden ten gevolge van hersen- en hartinfarcten jaarlijks met ongeveer tweeduizend af.

Geen goede vervanger

De opgave die er voor de voedingsindustrie ligt is niet zo eenvoudig. 'In light frisdranken is suiker vervangen door een zoetstof, maar zout kent geen eenduidige vervanger', geeft Kees den Uijl aan. Den Uijl is manager business development bij Koninklijke Euroma B.V. en innovatiemakelaar bij de Stichting Food & Nutricion Delta. 'Kaliumchloride smaakt bitter en Ve-tsin heeft een slecht imago. Soep mag met minder zout niet flauw worden, daarom voegt Euroma kruiden, specerijen of andere smaakmakers toe. Het spanningsveld zit in de prijs, want zout is zo goedkoop dat een product altijd duurder wordt. De vraag is wie dat gaat betalen. De meeste bedrijven berekenen dit zo min mogelijk door aan de consument.'

Dezelfde vertrouwde smaak

Consumenten proeven direct wanneer bijvoorbeeld een pizza 50 procent minder zout bevat. 'Minder zout associëren zij vaak met

minder lekker', zegt Den Uijl. 'Door het zout geleidelijk te verlagen en de smaak vertrouwd te houden, merken veel mensen dit niet op en wennen zij er geleidelijk aan.' Met die marketinggedachte voeren veel bedrijven, waaronder afnemers van Euroma, de zoutreductie stapsgewijs in. Zij maken dit meestal niet expliciet kenbaar op de verpakking. Daarnaast bevatten producten met een 'Ik kies bewust-logo' vaak ook minder zout, vanwege de strenge normen om dit logo te mogen voeren.

Smaakpapillen voor de gek houden

Overheid, bedrijfsleven, onderwijs en kennisinstellingen werken samen aan innovatieve methoden om het zoutgehalte terug te dringen. 'Zo kun je met behulp van sensorisch contrast de smaakpapillen voor de gek houden', vertelt Martijn Noort, projectmanager functionele ingrediënten bij TNO. 'Door zoutcontrasten in een product aan te brengen lijkt de zoute smaak sterker dan die in werkelijkheid is. Een andere manier is het toevoegen van bepaalde aroma's die een zoute perceptie geven. We doen veel onderzoek om juist tot kostenefficiënte oplossingen te komen.'

Gezonde voeding ondersteunen

EL&I volgt de ontwikkelingen van het bedrijfsleven nauwgezet, maar kiest niet voor wetgeving op dit punt. Het ministerie stimuleert het 'Ik kies bewust-logo' en is in gesprek met de Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie en de Taskforce Zout. 'Het gaat om de totale receptuur van smaak, structuur, houdbaarheid en kostprijs', vertelt Noort. 'Dat kost tijd en inspanning. Voor TNO zijn stimuleringsmaatregelen van EL&I belangrijk om samen met bedrijven aan deze innovaties te werken. Uiteindelijk zal dat resulteren in producten waarvan de consument zegt: minder zout, dat is lekker.'

> Kijken over de grens

Is Duitsland beter in staat toponderzoekers aan te trekken?

Het gras is altijd groener aan de overkant. Of toch niet? In deze rubriek kijken we wat in het buitenland gebeurt aan kennis en innovatie. Deze keer: de verschillen tussen het Nederlandse en het Duitse onderzoeksklimaat. David Redeker van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) voerde bij de Nederlandse ambassade in Berlijn een kort kwalitatief onderzoek uit. Met een gemengd beeld als resultaat.

Duitsland heeft vijfmaal meer inwoners dan Nederland en kent ook relatief gezien meer onderzoekers. Bètawetenschappen en techniek staan in hoog aanzien en veel campussen bevorderen de wisselwerking tussen fundamenteel en toegepast onderzoek. Duitsland is een 'maakeconomie' en wil dat blijven. Deze grote onderzoeksgemeenschap werkt versterkend: het onderzoeksbudget van Duitsland groeide van 30 miljard in 1995 naar 60 miljard in 2011 en ligt nu rond 3 procent van het BNP (de Lissabon-doelstelling).

Beste onderzoekers binnenhalen

De organisatie van wetenschappelijke instituten en universiteiten verschilt ook in beide landen. Nederland heeft een constante hoge kwaliteit, maar geen echte topuniversiteiten. Er is minder specialisatie en er zijn geen grote uitschieters. Duitsland kent een scala aan instituten met eigen specialisaties. Een toponderzoeker aan deze instituten heeft aanzien. Daarbij voert Duitsland actief beleid om de beste onderzoekers binnen te halen. En is er ruime financiering voor onderzoekers die tijdelijk in het buitenland willen werken en kennis mee terug brengen.

Spagaat tussen deelstaten en regering

Verder kent Duitsland een meer hiërarchische structuur. Een toponderzoeker aan een instituut bouwt een onderzoeksgroep op. Als deze onderzoeker stopt is de kans groot dat de onderzoeksgroep eindigt.

Daarbij bestaat de onderzoeksgroep vaker uit lager betaalde medewerkers, als gevolg van bezuinigingen in de jaren negentig. In Nederland zijn meer gradaties en middenkaderfuncties in onderzoek en onderwijs. Aio's en postdocs hebben een betere beloning en rechtspositie. Tot slot zitten onderzoek en onderwijs in ons buurland niet in dezelfde bestuurlijke kolom. Onderzoek wordt nationaal gefinancierd, terwijl het onderwijs is ondergebracht bij deelstaten. Bij politieke verschillen tussen de deelstaat en de nationale regering bevindt een universiteit zich weleens in een spagaat. In Nederland vinden we korte lijnen tussen onderzoek en onderwijs wenselijk en het helpt als bestuurlijke lijnen kort zijn.

Jonge (top)onderzoekers aantrekken

Voor het onderzoek interviewde Redeker Nederlandse topwetenschappers in Duitsland, Duitse topwetenschappers in Nederland en topwetenschappers in eigen land. Alle groepen geven de voorkeur aan hun eigen werkomgeving. Toch kunnen Duitsers en Nederlanders zich gemakkelijk inpassen in het buurland. De fysieke afstand tussen de landen is klein, taal en cultuur geven weinig problemen. Als we in Nederland meer gebruikmaken van de mogelijkheden die ons sterke middenkader voor onderzoek te bieden heeft, zijn bijvoorbeeld meer jonge (top)onderzoekers aan te trekken. Als die doorgroeien door teamopbouw schept dat perspectieven.

STEEN IN DE VIJVER

In een duur land moet je geen goedkoop voedsel produceren

Nederland heeft zich na de oorlog gefocust op een efficiëntieslag in de land- en tuinbouw. We hebben de laagste kostprijzen van melk, kaas, eieren en vele tuinbouwproducten. Hier zijn we wereldberoemd om. Echter, die concurrentieslag gaan we verliezen. Vaak verkopen we nu al onder de kostprijs. Iets moet lijden onder deze slijtageslag: werkgelegenheid, het milieu, dier en/of mens. Je bent wat je eet slaat op het voedsel waar we als Homo sapiens voor zijn gemaakt. Voornamelijk een gevarieerd aantal planten en soms iets wat zwemt, vliegt of rent. EL&I richt zich ondertussen op de productie van economisch voedsel. Met een vette neiging richting voedingsindustrie. VWS op zijn beurt is steeds meer bezig met het repareren van gezondheidsklachten, veroorzaakt door slecht

EL&I richt zich ondertussen op de productie van economisch voedsel

etende consumenten. Kosten lopen uit de hand. De ultieme kans voor de productiesector is écht voedsel produceren. Voedsel waarvoor de mens gemaakt is. Natuurlijk voedsel, met een echte smaak, meer voedingsstoffen en een hogere kwaliteit die aantoonbaar positief effect heeft op de gezondheid van de mens. Niettemin richt onze overheid zich met het topsectorenbeleid op versterking van elke sector en niet op het heterosis-effect (1+1=3).

Kennis van voeding in Nederland is toxicologische kennis: waar word je acuut ziek van. Diëtenisten werken aan calorieën en huisartsen krijgen geen voedingsleer. Voeg de kennis van voedsel en mens samen in natuurlijke producten die EFSA-proof (European Food Safety Authority), de wereld in kunnen. Dan wordt Nederland weer koploper op het gebied van innovatie en gaan de kosten van onze gezondheidszorg omlaag.

Rob Baan
Directeur Koppert Cress

Kien Kort

Innovatie helpt kwekers én natuur

In 2010 hebben mosselzaadinplantingen (MZI's), alternatief voor de traditionele mosselzaadvisserij, ruim 9 miljoen kilo jonge mosselen ingevangen, bijna een kwart van de gemiddelde oogst van de zaadvisserij in de Waddenzee. Dat blijkt uit de voortgangsrapportage die staatssecretaris Bleker 21 maart naar de Tweede Kamer stuurde. Volgens Bleker zijn de oogstresultaten van de MZI's bemoedigend: 'Dit is een goed voorbeeld van hoe innovatie zorgt van een sector en tegelijkertijd bijdraagt aan natuurherstel.' De transitie naar een duurzame mosselvisserij in de Waddenzee is ingezet met het Convenant mosseltransitie en natuurherstel Waddenzee dat de voormalige LNV-minister in 2008 sloot met de mosselsector en vier natuurbeschermingsorganisaties. Het convenant wordt uitgevoerd binnen het programma Naar een Rijke Waddenzee, waarin Rijk, regionale overheden, natuurorganisaties en gebruikers samenwerken aan natuurherstel en een duurzaam gebruik van de Waddenzee. En voorziet in het stapsgewijs vervangen van visserij op natuurlijke mosselbanken door winning van mosselzaad met MZI's. De overgang moet in 2020 zijn afgerond.

Overheid helpt MKB bij innovaties

Sinds 1 april is de vernieuwde en uitgebreide IPC-regeling (InnovatiePrestatieContracten) van kracht. Naast meer fiscale steun en een forse administratieve lastenverlichting stimuleert de overheid MKB-ondernemers meer samen te werken aan product- en procesinnovaties. De regeling helpt ook bij het verbeteren van de samenwerking met kennisinstellingen. Voorbeelden van eerdere innovaties zijn technieken om ledverlichting nog energiezuiniger te maken, onbrandbaar karton en een systeem voor ondergrondse wateropslag. Minister Verhagen maakt voor de vernieuwde regeling in totaal 17 miljoen extra beschikbaar in 2011, bovenop de 9 miljoen euro die al voor de IPC-regeling was vrijgemaakt.

Verhagen op zoek naar Green Deals

Burgers, bedrijven en organisaties vinden steeds vaker zelf oplossingen om duurzamer

met energie om te gaan. Bijvoorbeeld door energie te besparen, zelf op te wekken of schoon te gebruiken. Hoewel deze projecten zichzelf vaak terugverdienen, komen ze niet altijd van de grond. Dat kan te maken hebben met het ontbreken van samenwerkingspartners, onvoldoende menskracht, te weinig informatie of onduidelijkheid over vergunningen. Minister Verhagen is op zoek naar deze projecten. De overheid wil een Green Deal aangaan met de samenleving en helpen dit soort knelpunten weg te nemen door advies te geven, partijen met elkaar in contact te brengen en belemmeringen in wet- en regelgeving weg te nemen. Projecten voor de Green Deal kunt u indienen via www.rijksoverheid.nl/greendeal.

Versterking agrofood en tuinbouw

In opdracht van EL&I voert Syntens het programma 'Innovatief en duurzaam ondernemen in de agrofoodsector 2011' uit. Doel is agrarische bedrijven te laten groeien door doorbraken met betrekking tot duurzame en marktgerichte innovaties te realiseren en zo de topgebieden agrofood en tuinbouw te versterken. Hiervoor heeft EL&I diverse ambities opgesteld. Ten eerste het versterken van duurzaam ondernemerschap en het innovatievermogen bij ondernemers. Ten tweede wil het ministerie regionale ontwikkelingen versterken en verbinden met de Greenports Venlo, Zuid-

Holland en Noord-Holland en Food Valley. Het verbinden van kennis, praktijk en beleid is de derde ambitie. Tot slot wil EL&I de samenwerking tussen primaire bedrijven, MKB-foodbedrijven en bedrijven uit andere sectoren versterken.

Lezersonderzoek Kien

Om de kwaliteit van Kien waar nodig te verbeteren voerde Bureau Karin de Lange in opdracht van EL&I begin dit jaar een groot-schalig lezersonderzoek uit. Alle lezers van Kien ontvingen eind 2010 een enquête met vragen over leesgedrag, inhoud en vormgeving. In totaal vulden 266 respondenten de vragenlijst in. De algemene conclusie: het merendeel van de respondenten is positief over Kien. Dat blijkt mede uit de rapportcijfers die de lezers voor inhoud (7,8) en vormgeving (7,5) toekenden. Toch zijn er verbeterpunten, die het bureau verwoordde in aanbevelingen voor inhoud en vorm. De opvallendste: meer niet-succesvolle ervaringen, meer ruimte voor kritiek en een scherpere insteek. De redactie was daarnaast benieuwd naar de meningen over een gedrukte of digitale versie. Driekwart van alle respondenten (en de helft van de respondenten tot 39 jaar) geeft aan liever een gedrukte versie te ontvangen. Geïnteresseerd in het complete onderzoeksverslag? Stuur dan een mail naar b.vink-vink@minlnv.nl.

Colofon

Kien is een uitgave van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie. In elk nummer staat een thema centraal. Kien verschijnt zes keer per jaar elektronisch en in een oplage van 4.000 exemplaren en is bestemd voor het bedrijfsleven, kennis- en onderwijsinstellingen, maatschappelijke organisaties, andere departementen, overheden en leden van de Tweede Kamer. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of overgenomen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie. Wilt u de elektronische versie ontvangen? Ga dan naar <https://abonneren.rijksoverheid.nl> >> Nieuwsbrieven >> Kien agro & groen.

Hoofredactie

Sander van Opstal
Corrie van Zundert
Aad van Winden

Tekst, redactie en realisatie

Bureau Karin de Lange BV

Vormgeving

Corps Ontwerpers

Druk

Drukkerij Habo da Costa

Redactieadres

Ministerie van Economische
Zaken, Landbouw en
Innovatie
Directie Kennis en Innovatie
Postbus 20401
2500 EK Den Haag
RedactieKIEN@minlnv.nl

Aan-, afmeldingen en adreswijzigingen

b.vink-vink@minlnv.nl